

Мацуо Башьо

ПО ПЪТЕКИТЕ НА СЕВЕРА

София, 2020

Преводът е направен по изданието на Оку-но hosomichi в
日本古典文学 第28卷 芭蕉 角川書店1986

Всички права запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на „Изток-Запад“.

© Братислав Иванов, превод от старояпонски, 2020

© Издателство “Изток-Запад”, 2020

ISBN 978-619-01-0603-6

МАЦУО БАШЬО

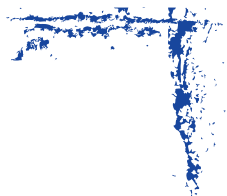
ПО ПЪТЕКИТЕ НА СЕВЕРА

奥の細道

Превод от старояпонски
Братислав Иванов

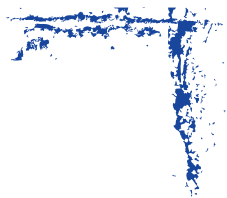
СЪДЪРЖАНИЕ

Предговор	7
Пролог	11
На път	15
Сока.....	17
Муронояшима.....	19
Буда Годзаемон	23
Никко.....	25
Насу.....	31
Куробане	33
Унганджи	37
Камъкът убиец	43
Ширакава.....	45
Сукагава	49
Асакаяма	53
Шинобу	55
Сато Шьоджи	57
Иидзука	59
Касаджима.....	61
Такекума.....	63
Сендай	65
Стелата Цубо.....	67
Суе-но мацуяма.....	71

Светилището Мьоджин	73
Мацушима	75
Ишиномаки.....	81
Хираидзуми	83
Шитомае-но секи	89
Обанадзава	93
Риссякуджи.....	95
Река Могами.....	99
Дева сандзан.....	103
Саката	111
Кисаката.....	113
Ечиго	119
Ичибури	121
Куробе.....	125
Канадзава.....	127
Светилището Тада	129
Ната	133
Яманака	135
Дзеншьоджи	139
Боровете в Шиогоши.....	141
Фукуи	143
Цуруга.....	145
Иронохама.....	149
Дайтан	151
Бележки.....	153

ПРЕДГОВОР

През 1689 г. Мацуо Башьо (1644–1694) осъществява отдавна лелеяната си мечта да приеме пътуване към Муцу и Дева – най-отдалечените североизточни провинции на тогавашна Япония. Така се появява знаменитият пътепис с японско заглавие „Оку-но хосомичи“. Неговият превод, озаглавен „По пътеките на Севера“, вече е достъпен и за българските приятели на Япония. Разбира се, този кратък пътепис изобщо не е съпоставим по обем с вечните книги на Япония – „Генджи моногатари“ и „Хейке моногатари“. Това обаче не се отнася за неговото значение.

В повечето преводи на пътеписа думата „оку“ в неговото заглавие се превежда като „север“. Наистина по времето на Башьо това е било разпространено название на провинция Муцу, а с по-широка употреба – на всички североизточни територии на Япония след заставата Ширакава. Но това название е по-скоро метафора, основана на значението „навлизване навътре“ на думата „оку“. И тук се проявява второто, по-дълбокото значение на японското заглавие.

Докато разказва за премеждията си по пътеките на Севера, Башьо неусетно ни пренася в едно пътуване с други измерения – пътуване към корените на японската идентичност. Стъпка по стъпка той ни развежда по местата на памет, скъпи за всяко японско сърце. Шинтоистки светилища и будистки манастири, скромни прибежища на знаменити отшелници и велики поети, красиви местности, места на ратни подвизи и духовно извисяване.

Почти всички географски названия в пътеписа са *утамакура* – термин, който в буквален превод означава *възглав-ка на песента*. Обикновено това са названия на знаменити местности, които за японците са свързани с еднозначни асоциации. Така например названието на планината Суе-но Мацуяма се асоциира с любовна клетва за вярност, за вечна любов.

От чуждите автори пръв Айвън Морис (Morris Ivan. *The Nobility of Failure: Tragic Heroes in the History of Japan*) обръща внимание върху характерното за японците преклонение пред трагичния герой. Този герой не очаква нищо и не се надява на нищо, когато в миг на духовно величие избира смъртта, за да не опетни името си. За Башьо такива герои са Йошицуне и неговият предан оръженосец Бенкей, но също така и снахите на Сато Мотохару, които според една легенда обличат доспехите на загиналите си съпрузи и се сражават рамо до рамо със своя свекър.

Нерядко, включително и от български автори, Башьо се представя изключително като последовател на дзен. Струва ми се, че тези автори се опитват да проектират собствените си пристрастия върху много по-сложната и мащабна личност на великия поет и мислител. Пътеписът „По пътеките на Севера“ ясно показва, че Башьо възприема японската религия в духа на нейния традиционен синкретизъм, без да придава приоритетно значение на някоя от нейните интегрални части.

В края на това толкова дълго пътуване приятелите на Башьо го посрещат като човек, сякаш завърнал се от оня свят. Без да е преодолял напълно натрупаната умора, този път той се отправя към Исе, за да види шинтоистките светини. Няколко години по-късно Башьо се разболява по пътищата на Япония и през 1694 г. умира.

*Заболях на път –
вече мечтите ми ще скитат
из запустелите поля.*

Това е последното хайку на Башьо, написано малко преди смъртта му.

Пътят, изминат от Башьо

Братислав Иванов

出発まで

月日は百代の過客にして行かふ年も又旅人也。舟の上に生涯をうかべ、馬の口とらえて老をむかふる物は日々旅にして旅を栖とす。古人も多く旅に死せるあり。予もいつれの年よりか片雲の風にさそはれて、漂泊の思ひやまらず、海濱にさすらへ、去年の秋江上の破屋に蜘蛛の古巣をはらひてやゝ年も暮、春立る霞の空に白川の関こえんと、そゞろ神の物につきて心をくるはせ、道祖神のまねきにあひて、取もの手につかず。もゝ引の破をつゞり、笠の緒付かえて、三里に灸すゆるより、松嶋の月先心にかゝりて、住る方は人に譲り、杉風が別墅に移るに、

草の戸も住替る代ぞひなの家

面八句を庵の柱に懸置。

ПРОЛОГ

Дните и месеците са само наши гости по пътя си във вечността. Така е и с годините, които идват и си отиват. Тези, които прекарват живота си в лодка сред морската шир, както и тези, които посрещат старостта с конска юзда в ръка, пътувайки ден след ден, също са странници, а странстването е тяхната обител. И в миналото мнозина са срещали смъртта си на път.

От доста време вече не ме оставя мечтата да странствам, понесен като самотен облак от вятъра. След като обиколих различни места по морското крайбрежие, миналата есен пометох старата паяжина от стените на покритата си със слама колиба край река Сумидагава.

Едва отмина годината и сред облачна омара дойде пролетта, когато отново ме обзе желание да се отправя на път и да премина заставата Ширакава. Сякаш някакъв бог изкусител се беше вселил в мен, а богът, покровител на пътниците, ме зовеше на път.

Каквото и да вземех, изпусках го от ръцете си. Накрая закръпих скъсаната си дреха, смених връзките на шапката си, загрех с мокса точките *санри* и заживях с мисълта за луната над Мацушима. След като продадох дома си на други хора, временно се преместих в хижата на Санпу.

*Вече тази колиба
други жители ще има –
куклен дом...*

Прикрепих листа с първите осем строфи на тази ренга към един от стълбовете на колибата.

Хирошиге. Колибата на Башьо

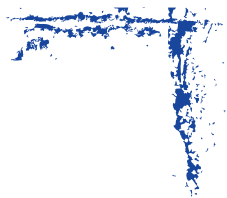
旅立

弥生も末の七日、明ぼのゝ空朧々として、月は
在明にて光おさまれる物から不二の峯幽に
みえて、上野谷中の花の梢又いつかはと心ぼ
そし。むつまじきかぎりは宵よりつどひて舟に乗
て送る。千じゆと云所にて船をあがれば、前
途三千里のおもひ胸にふさがりて幻のちまた
に離別の泪をそゝく。

行春や鳥啼魚の目は泪

是を矢立の初として、行道なをすゝまず。人々
は途中に立ならびて、後かげのみゆる迄はと
見送なるべし。

НА ПЪТ

Сутринта на двајсет и седмия ден от третия лунен месец се отправих на път. Беше ранна зора, луната вече се скриваше и светлината ѝ гаснеше, а силуетът на Фуджи постепенно се открояваше в далечината. Сърцето ми се свиваше от мисли кога ли ще видя отново цъфналите вишни в Уено и Янака.

Още предишната вечер приятелите ми бяха дошли с лодка, за да ме изпратят до Сенджю. Когато слязохме от лодката, се замислих за трите хиляди ри, които ми предстоеше да измина, и се просълзих на раздяла.

*Пролетта си отива –
плачат птиците,
сълзи в очите на рибите.*

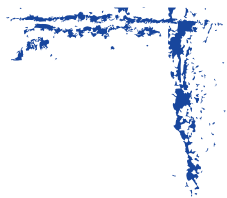
С този първи стих поставих началото на своя дневник, но пътят още не спореше и сякаш нещо ме теглеше назад.

Приятелите ми гледаха след мен, докато се скрих от погледа им.

草加

ことし元禄二とせにや、奥羽長途の行脚、只かりそめに思ひたちて呉天に白髪 of 恨を重ぬといへ共耳にふれていまだめに見ぬさかひ若生て歸らばと定なき頼の末をかけ、其日漸早加と云宿にたどり着にけり。瘦骨の肩にかゝれる物先くるしむ。只身すがらにと出立侍を、帟子一衣は夜の防ぎ、ゆかた雨具墨筆のたぐひ、あるはさがたき餞などしたるはさすがに打捨がたくて、路次の煩となれるこそわりなけれ。

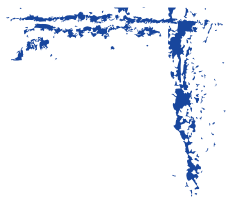
СОКА

Ието че през втората година на Генроку [1689], въпреки очакваните трудности, които множат среброто в косите, реших да се отправя на далечен път към Муцу и Дева, за да видя с очите си места, за които само бях чувал. В душата ми се таеше смътна надежда, че ще успея да се завърна жив. Вървахме през целия ден и привечер стигнахме до крайпътната станция Сока. По пътя най-много ме измъчваше товарът върху костеливите ми рамене. Отначало мислех да тръгна без багаж, но нима е възможно да се отпратиш на дълъг път без наметало, което да те предпазва от нощния студ, без леко кимоно и чадър, без четка и туш, а не можеш да се откажа и от подаръците, които получих на сбогуване. Всички тези неща щяха да измъчват тялото ми по пътя, но трябваше да се примиря.

室の八嶋

室の八嶋に詣す。同行曾良が曰、「此神は木の花さくや姫の神と申て富士一躰也。無戸室に入て焼給ふちかひのみ中に、火々出見のみこと生れ給ひしより室の八嶋と申。又煙を讀習し侍もこの謂也」。将このしろといふ魚を禁ず。縁記の旨世に傳ふ事も侍し。

МУРОНОЯШИМА

Поклонихме се в светилището в Муронояшима. Сора, моят спътник, ми разказа: „Това светилище е посветено на Конохана Сакуяхиме. Тя се почита и в светилището на планината Фуджи. Упрекната от съпруга си, че е забременяла от друг, тя се заклела да се подложи на изпитание с огън. Съградила му-ро [килия], след което зазидала вратата, наклала огън и сред пламъците родила сина си Хоходими. Оттогава тази местност се нарича Муронояшима. Понякога се нарича и кемури [дим]. По тези места е забранено да се яде рибата коноширо. Ето такава предание има.“

Светилището в Муронояшима

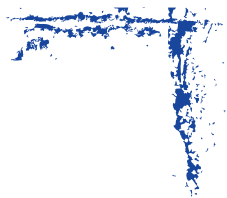

五左衛門

卅日、日光山の禁に泊る。あるじの云けるやう、「我名を佛五左衛門と云。萬正直を旨とする故に人かくは申侍まゝ、一夜の草の枕も打解て休み給へ」と云。いかなる仏の濁世塵土に示現して、かゝる桑門の乞食順礼ごときの人をたすけ給ふにやとあるじのなす事に心をとゞめてみるに、唯無智無分別にして正直偏固の者也。剛毅木訥の仁に近きたぐひ氣稟の清質尤尊ぶべし。

БУДА ГОДЗАЕМОН

През последната нощ на третия лунен месец стигнахме до подножието на планината Никко и наехме стая, в която да отседнем. Стопанинът ни се представи с думите: „Казвам се Буда Годзаемон. Започнах да ме наричат Буда заради моята честност и прямота. Настанете се удобно върху ложето от трева и си починете добре през нощта.“

Замислих се що за Буда, който помага на пътуващите монаси, се е появил на този грешен свят и реших, че той не е някакъв мъдрец, а честен човек, отличаващ се с твърдост, искреност и прямота; човек, който се доближава до представата за човеколюбивия.

日光

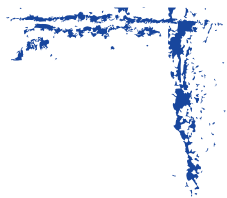
卯月朔日、御山に詣拝す。往昔、此御山を「二荒山」と書しを空海大師開基の時「日光」と改給ふ。千歳未来をさと給ふにや。今此御光一天にかゞやきて恩沢八荒にあふれ、四民安堵の栖穩なり。猶憚多くて筆をさし置ぬ。

あらたうと青葉若葉の日の光

黒髪山は霞かゝりて、雪いまだ白し。

剃捨て黒髪山に衣更 曾良

НИККО

През първия ден на четвъртия лунен месец се поклонихме в планинското светилище. Някога планината се казвала Футара/Нико [Двукратно гневна], но след като Кобо дайши построил в нея своя манастир, той променил името ѝ на Никко [Слънчева светлина]. Светият човек наистина е бил надарен със силата да прозре бъдещето след цяло хилядолетие. Днес светлината на Никко озарява небосвода, достига до всички кътчета на земята, а четирите съсловия пребивават в мир и покой. Преизпълнен с трепет, засега оставям четката.

*Свещена благодат –
сред млади зелени листа
проблясват слънчеви лъчи.*

Лека мъгла застила връх Куроками [Черни коси], по който все още има сняг.

Сора написа:

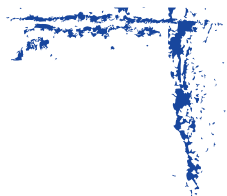
*Избръснах си главата –
на връх Куроками
друга дреха обличам.*

曾良は河合氏にして、惣五郎と云へり芭蕉の下葉に軒をならべて予が薪水の労をたすく。このたび松しま象潟の眺共にせん事を悦び、且は羈旅の難をいたはらんと旅立曉髪を剃て墨染にさまをかえ惣五を改て宗悟とす。仍て黒髪山の句有。「衣更」の二字力ありてきこゆ。

廿餘丁山を登つて瀧有。岩洞の頂より飛流して百尺千岩の碧潭に落たり。岩窟に身をひそめて入て]滝の裏よりみれば、うらみの瀧と申傳え侍る也。

暫時は瀧に籠るや夏の初

Истинското име на моя спътник е Каваи Согоро, а Сора е неговият поетичен псевдоним. Той живее в съседство с мен и ми помага в грижите за вода и дърва за огрев. Този път се зарадва на възможността да види Мацушима и Кисаката, като сподели с мен и пътните несгоди. На разсъмване, преди да се отправим на път, той избръсна главата си, облеche монашеска роба и смени името си на Сого. Затова и написа тристишието за планина Куроками, като особена сила се чувства в израза „друга дреха обличам“.

На малко повече от километър по-нагоре в планината има водопад, който извира от скален разлом и водите му падат от около трийсетметрова височина върху изумрудено ложе от скали. Тъй като на водопада се любуват, скрити в пещера зад него, той се нарича Урами-но таки [Водопадът, гледан отзад].

*За кратко
скрит зад водопада,
започнах летни пости.*

Водопадът Ураминотак

那須

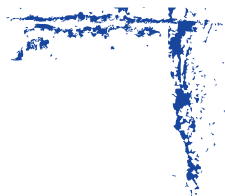
那須の 黒はねと云所に知人あれば是より野越にかゝりて直道をゆかんとす。遙に一村を見かけて行に、雨降日暮る。農夫の家に一夜をかりて、明れば又野中を行。そこに野飼の馬あり。草刈おのこになげきよれば、野夫といへどもさすがに情しらぬには非ず「いかゝすべきや、されども此野は縦横にわかれてうみ／＼敷旅人の道ふみたがえん、あやしう侍れば、此馬のとゞまる所にて馬を返し給へ」とかし侍ぬ。ちいさき者ふたり馬の跡したひてはしる。独は小姫にて名を「かさね」と云。聞なれぬ名のやさしかりければ、

かさねとは八重撫子の名成べし 曾良

頓て人里に至れば、あたひを鞍つぼに結付て馬を返しぬ。

НАСУ

В селището Куробане в Насу живее мой познат и за да стигнем дотам, решихме да минем направо през полята. Докато вървахме към селището, което се виждаше в далечината, заваля дъжд и се здрачи. Затова през нощта отседнахме в една селска къща и на другата сутрин продължихме пътя си.

По някое време забелязахме пасящ кон, а недалеч от него селянин косеше трева. Помолих го да ни услужи с коня си и той, въпреки че изглеждаше груб и недоद्याн, както и очаквах, прояви разбиране, като рече: „Как да постъпим? Из тукашните поля се кръстосват множество пътеки и човек, който не ги познава, лесно може да се заблуди. Вземете коня и като стигнете там, закъдето сте тръгнали, ще го върнете обратно.“ С тези думи той ни даде коня, а две дечица ни последваха, подтичвайки след нас. Едното от тях беше момиченце на име Касане. Това необичайно име ласкаеше слуха и Сора написа:

*Касане –
за нежен карамфил
име е това.*

Не след дълго стигнахме до Куробане, привързахме към седлото на коня торбичка с монети и го върнахме обратно.

黒羽

黒羽の館代浄坊寺何がしの方に音信る。思ひがけぬあるじの悦び、日夜語つゞけて、其弟桃翠など云が朝夕勤とぶらひ、自の家にも伴ひて、親属の方にもまねかれ日をふるまゝに、ひとひ郊外に逍遥して、犬追物の跡を一見し、那須の篠原わけて玉藻の前の古墳をとふ。それより八幡宮に詣。与一扇の的を射し時、「別しては我国氏神正八まん」とちかひしも此神社にて侍と聞ば、感應殊しきりに覚えらる。暮れば、桃翠宅に帰る。

修験光明寺と云有。そこにまねかれて行者堂を拝す。

夏山に足駄を拝む首途哉

